

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

VAJDASÁGI GRAFIKA

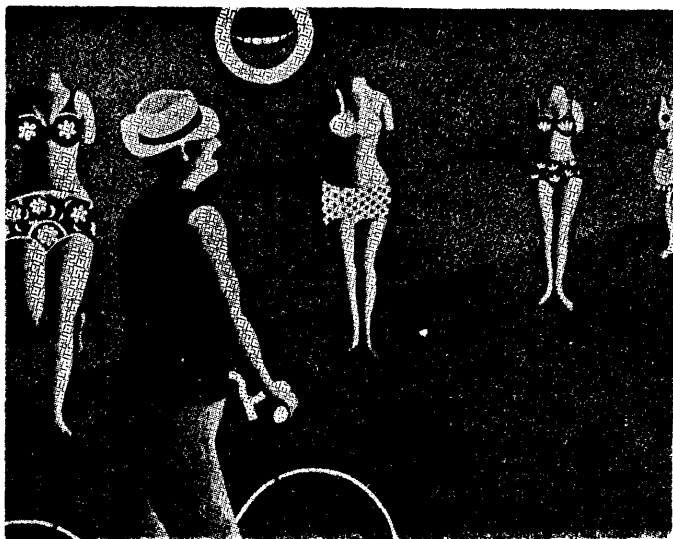
A *Vajdasági grafika* című kiállítás a harmadik abban a tárlatsorozatban, amely a múlt év végén a XX. századi vajdasági képzőművészetet mutatta be, s folytatódott a vajdasági szobrászattal. Akárcsak az előzőek, a mostani kiállítás is az elmúlt nyolcvanöt esztendő törekvéseit prezentálja: lezárja a tárlatsorozatot, s mintegy lekerekíti a vajdasági képzőművészet egészét.

A kezdetek — mindhárom kiállítás tanúsítja — ködbe vesznek; a két világháború közti időszakot már, úgy tűnik, jobban ismerik a szervezők; a felszabadulás utáni éveket, főként az újvidéki Modern Művészetek Képtárának megalakulásától, 1967-től kezdve pedig példásan „lefedik”. Ez az egyenetlenség részben abból a szemléletből ered, hogy a kiállítások szervezői szerint a századelőn „a képzőművészet tájainkon mellékes jelenség volt, s még a századvég festészetére rímelt, az akadémizmus, legjobb esetben pedig a plein air és a szecesszió variánsai jellemezték” (Miloš Arsić). Ezzel magyarázható, hogy szigorúan szelektálták a század első két évtizedének anyagát. Pedig az impresszionizmus az ország más részére sem tört be előbb, s az idő tájt a szecesszió sem veszítette még aktualitását.

Ellenben tagadhatatlan, hogy grafika — a szó szoros értelemben — nem volt századunk első két évtizedében. Ennek ellenére azonban igen jelentős mértékben hatott. Ellentétben a plenerizmussal vagy az impresszionizmussal, amelyek a vonalat nem tartották fontosnak, a szecesszió festészete éppen a vonalat tette központi kategóriává. Ezért a szecesszió virágzásának idején a rajz és a grafikai lap autonómiára tett szert, a képzőművészettel és az alkalmazott művészetekkel egyenrangúvá vált.

A könyvillusztráció, a plakát, valamint a reklámrajz a folyóiratokban és újságokban — ezek jelentették a grafika kezdeteit. Az ex librisek brilliáns megformálása, a betűk és a rajzok a látásmód sajátosságát emelik ki. A szecessziós tipográfia igen attraktív volt, neves művészek készítették a folyóiratok címdalait, illusztrálták és díszítették a könyveket. Az alkalmazott grafika egyik első, s egyben legismertebb művelőjeként a zombori Juhász Árpádot tarthatjuk számon. 1890 és 1907 között rajztanár volt Zomborban, a Gödöllői Művésztelep alakítója, aki halála előtt Dalmáciában impozáns képeket festett, de a katalógus meg sem említi. Pedig a grafika terén elért eredményei is fontosak, könyvillusztrátori munkája 1910 körül teljesedett ki.

Meg kell említenünk még Kürthy Györgyöt, aki Kosztolányi Dezső 1907-ben megjelent *Négy fal között* című verseskötetét illusztrálta. Ez is bizonyítja, hogy a szecesszió időszakában a grafika igen kommunikatív volt, s összhangban állt a világ képzőművészeti törekvéseivel.

Milan Stanojev: A kerékpáros és a bábuk, 1970

Míg Juhászt és Kürthyt elhallgatja, addig Pechán Józsefnek kellő teret szentel a katalógus és a kiállítás. Nem csoda, hiszen a szecesszió egyik legjelesebb hazai képviselője grafikával is foglalkozott. A hiányosságok ellenére is azt kell állítanunk, hogy a katalógus bevezetője nagy alapos-sággal, elsőként térképezi fel a huszadik századi vajdasági grafikát.

„A művészettörténészek a stíluson-irányzaton belül lejátszódó folya-matokra kell rávilágítania, kitapintania azt a képzeletbeli ívet, amely az akadémiáktól és a szecesszió első formáitól a nyolcvanas évek művészetéig rajzolható meg, azokat a markáns művészegyenéseket meg-találni, akik a grafika kialakulásához tevékenységükkel és művészi programjaikkal nagymértékben járultak hozzá” — írja módszeréről Mi-loš Arsić, aki a vizsgált időszakot igen precízen osztja föl. Egészében véve két nagy időszakot különböztet meg: az egyik 1950-ig, a másik napjainkig tart. Szerinte a „prelúdium” időszakát követő, a két világ-háború közti korszakra tehető „a modern grafika kezdete”. Az úttörők között említi Balázs G. Árpádot, Kara Mihályt, Geréb Klárát, Sava Šumanovićot, Ivan Tabakovícot és Franja Radočajt. A „grafika affir-málódásának” ideje 1930-tól 1941-ig tartott. Csak azt nem értjük, Mi-hajlo S. Petrovot miért nem említi meg itt a szerző, az Út című aktivista folyóirat és a Letopis Matice srpske hasábjain kifejtett munkája alapján őt is joggal lehetne vajdasági grafikusként tartani.

Miloš Arsić a továbbiakban így korszakol: grafika a népfelszabadító

Petar Čurčić: Csendélet No. 7, 1983

háborúban, szocialista realizmus, a hatvanas, a hetvenes és a nyolcvanas évek grafikája. Ahogy haladunk a jelen felé, úgy sokasodnak a munkák, egyre több név jelentkezik, úgyhogy mára már a grafika a képzőművészet jelentős területévé vált. A katalógusban olvasható tanulmány értékel is, miközben felvázolja markáns alkotóegyéniségek arcélét s a korszak jellemző jegeit. A hetvenhárom művész életrajzi adatait, egyéni és közös tárlatainak jegyzékét tartalmazó katalógus, mindent összevetve, hasznos kézikönyv.

A Vojvodina Sportközpontban megrendezett kiállítás egyébként meggyőző. Bár az első ötven év anyagát csupán egyetlen terembe sűrítették, mégsem látjuk úgy, hogy a kezdet értéktelenebb az azt követő harmincöt év lényegesen jobb technikával készült, szuggesztívabb alkotásainál. Sőt, meggyőződésem, hogy éppen a századelőn és a két háború között magas művészi rangjukkal szereztek érvényt a grafikának. Pechán József munkái erőteljesek, különösen az *Udvarrészlet* (1913). Igen érdekes az 1930-ban készült Balázs G. Árpád-mű, a *8 Ady-illusztráció*. Ivan Jakobčić pedig a kiállítás legnagyobb felfedezése, az *Előérzet* (1938), a *Háború* (1939) vagy az *Óváros* (1939) szuggesztivitásukkal hívják fel a figyelmet. A kiállítás láttán fogalmazódik meg bennünk a gondolat, hogy a század első évtizedeiben létrejött grafikatermést ezen túl alaposabban kellene kutatnunk, felkutatnunk, kiállítanunk és tanulmányoznunk is, mert ebből kiderülne, mi hatott leginkább az itt élő emberek ízlésére. A vizsgálatok tapasztalata pedig bizonyára az lenne,

hogy a századforduló művészetét is másképpen látnánk, s bebizonyosodna feltevésünk, hogy a századelő művészi, valamint társadalmi, kommunikációs és kulturális jelenségei nem voltak mellékesek, érdektelenek és provinciálisak.

Arsić a nyolcvanas évek grafikájáról (R. Čupić, J. Klatik, J. Skenderović és Lj. Ivezić) megállapítja, hogy munkáikban „sajátos programot dolgoztak ki, racionális a viszonyulásuk a grafikához, s hogy elsősorban a vizuális tények primáris revíziójára törekednek”. A kezdeti időszakban, még pontosabban a húszas években fellelhető törekvések a legfiatalabb korosztályéval rokoníthatók. Ha arra gondolunk, hogy a húszas évek művészi törekvései „modernnek” voltak, akkor megállapíthatjuk, hogy a mai, fiatal képzőművészek a modern és a posztmodern között teremtenek kapcsolatot.

Végezetül megállapíthatjuk: Miloš Arsić kellő distanciával szemléli anyagát, sokoldalúan tájékozott, szakmai felkészültsége pedig lehetővé teszi azt, hogy a grafikát mint a művészi meglepetés és a befogadó konvenciójának az együtteseként lássa. A tárlat legnagyobb tanulsága, hogy ismételten felismertette velünk: a századelő művészi törekvései nem voltak provinciálisak, mára pedig jelentős helyet foglal el a grafika képzőművészeti életünkben.

Bela DURANCI

Milan Konjović: Kévék, 1981